

Ane Riel

Hars

Vertaald door Kor de Vries

2019 Prometheus Amsterdam

Oorspronkelijke titel *Harpiks*
© 2015 Ane Riel
© 2019 Nederlandse vertaling Uitgeverij Prometheus en
Kor de Vries
Omslagontwerp Jan van Zomeren
Foto omslag Stephen Carroll/Arcangel Images
Foto auteur Alex Nyborg Madsen
Opmaak binnenwerk ZetSpiegel, Best
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 4235 3

Liv

Het was donker in de witte kamer toen mijn vader mijn oma om het leven bracht. Ik was erbij. Carl was er ook bij, maar hem ontdekten ze nooit. Het was de ochtend voor kerstavond en het sneeuwde een beetje, maar een echt witte kerst werd het dat jaar niet.

Destijds was alles anders. Het was voordat mijn vaders spullen zo veel ruimte innamen dat niemand de woonkamer meer in kon. En voordat mijn moeder zo dik was geworden dat ze de slaapkamer niet meer uit kon. Maar het was nadat ze me als dood hadden opgegeven, zodat ik niet naar school hoefde.

Of was het misschien ervoor? Ik ben niet zo goed in volgorde, de tijd vloeit voor mij samen. De eerste jaren van je leven voelen zo oneindig. De mevrouw vertelt me dat dat komt omdat je alles voor de eerste keer beleeft – dat maakt indruk en indrukken nemen veel ruimte in, zegt zij.

Er was destijds heel veel dat ruimte in mijn leven innam, en veel wat ik voor de eerste keer meemaakte. Zoals bijvoorbeeld toekijken hoe mijn oma om het leven werd gebracht.

Goed, maar de kerstboom hing aan het plafond. Dat was niets nieuws, want mijn vader hees graag een hoop dingen op naar het plafond om alle ruimte in de woonkamer te benutten. De cadeautjes stapelde hij dan op elkaar onder de stam, en daarom hoopten wij altijd dat hij met een kleine boom thuiskwam.

Dat jaar moet de boom vrij klein zijn geweest, want eronder was ruimte voor een paar heel grote cadeaus. Een ervan was een waanzinnig mooie trapauto, die mijn vader in zijn werkplaats had gebouwd, en mijn moeder had er rode kussens voor genaaid. Mijn vader en moeder maakten de cadeaus altijd zelf. Op dat moment wist ik helemaal niet dat kinderen van andere mensen cadeaus kregen die ergens waren gekocht. Ik wist amper dat andere mensen kinderen kregen die cadeaus kregen. Wij hielden dat soort dingen niet zo bij. Carl en ik waren gewoon blij met wat we kregen, en vooral met onze vader en moeder. Oké, Carl was soms een beetje boos op hen, zonder dat hij nou precies kon zeggen waarom.

Het nieuwe die kerst was dus dat mijn oma net was overleden. Dat hadden we niet eerder meegemaakt, en zij zelf duidelijk ook niet. Ze leek in elk geval nogal verbaasd, zoals ze daar in de groene leunstoel naar de boom opkeek zonder met haar ogen te knippen. Volgens mij keek ze naar een kersthart dat ik van bruin papier had gevlochten. Zij had me het papier vlechten geleerd, voordat ze al die dingen tegen mijn vader zei die ze waarschijnlijk beter niet had kunnen zeggen.

Wij vonden dat ze er 's avonds bij de boom gewoon bij moest zijn, voor we haar doorstuurden, en ze moest natuurlijk ook haar cadeau krijgen. Oké, mijn vader en ik vonden dat. Vooral ik. Mijn moeder ging er alleen in mee omdat ik maar bleef zeuren.

Mijn oma's benen lagen op het voetenbankje, kan ik me herinneren. Waarschijnlijk vooral omdat ik op de grond vlak voor haar zat. Haar paarse panty was zo doorzichtig dat je haar onderbroek erdoorheen kon zien, en haar bruine veter-schoenen roken nog steeds wat zoetig door iets wat ze tegen de regen moest beschermen. De schoenen waren splinter-nieuw en gekocht in een winkel aan de vaste wal, had ze me verteld. Verder droeg ze een grijze rok en een rode blouse en

een halsdoek met witte meeuwen; allemaal kleren die ik helemaal onder in haar tas had gevonden. Ik had erop aangedrongen dat we haar voor kerstavond mooi zouden aankleden. Het zou er raar hebben uitgezien als ze daar in haar nachtjapon had gezeten.

Sinds die avond heeft er nooit meer iemand in de groene leunstoel gezeten. Dat kon niet.

Er lagen veel te veel spullen in.

Omdat mijn oma haar cadeau niet uit het krantenpapier kon halen mocht ik het doen. Op het eerste gezicht dacht ik dat mijn vader voor haar ook een trapauto had gemaakt, want het was weer een lange, houten kist op wielen. Maar dit keer had hij dus een doods-kist gemaakt. Zonder stuur of rode zitplaats. En zonder deksel. Een deksel was niet nodig, zei hij. Het enige wat erin lag, was het kussen waarmee ze 's ochtends was gesmoord.

Toen we het hoofd van mijn oma op het kussen hadden gelegd – boven op het kussen dit keer – reed mijn vader haar door de achterdeur naar buiten, om de gevel heen, langs de houtstapel helemaal naar het veld achter de stal. Carl en ik volgden in de trapauto, en ik was natuurlijk degene die moest duwen, want anders waren we niet van onze plek gekomen. Mijn moeder kwam als laatste. Met mijn moeder duurde het altijd wat langer.

Het was pikkedonker, maar wij waren gewend om waar wij woonden buiten in het donker te lopen. De hemel moet die kerstavond zwaarbewolkt zijn geweest, want er was geen ster te zien, en het bos dat het huis en de velden omzoomde, was amper zichtbaar. 's Ochtends had het zachtjes gewaaid, maar nu stond er geen zuchtje wind en de sneeuw was weer verdwenen. Kerst had er blijkbaar voor gekozen om stil en donker te zijn.

Toen staken we mijn oma in brand met aanmaakblokken, krantenpapier en de extra lange haardlucifers, waar we anders

nooit mee mochten spelen (Carl deed het stiekem toch). We hadden natuurlijk eerst haar schoenen uitgetrokken, die waren immers hartstikke nieuw en bestand tegen de regen.

Het duurde niet lang of we moesten wat verder achteruit vanwege de hitte. Al snel schoten de vlammen zo omhoog dat de drinkbak uit het donker achter het hek tevoorschijn kwam en het struikgewas aan de bosrand te zien was. Toen ik om me heen keek, zag ik mijn eigen schaduw die op de verlichte stalmuur achter mij danste, en ik zag mijn vader en moeder heel duidelijk in de gloed van het vuur. Ze hielden elkaars hand vast.

Ik staarde weer naar mijn oma, die daar met haar witte haar lag te branden, en opeens kreeg ik een raar gevoel in mijn buik.

‘Doet dit echt geen pijn?’ vroeg ik.

Mijn vader zei: ‘Nee hoor, je hoeft je geen zorgen te maken. Ze voelt er niets van. Ze is hier niet meer.’

Omdat ik in mijn trapauto was gaan staan en mijn oma nog steeds in haar kist kon zien liggen, vond ik zijn antwoord een beetje vreemd. Hij wist alles. Hij was degene die me had verteld dat je in het donker niet echt pijn kon hebben. Op de bodem van de zee voelden de vissen bijvoorbeeld helemaal niet dat ze in onze haken beten, en ’s nachts voelden de konijnen niets als ze in onze valstrikken terechtkwamen. ‘Het donker neemt de pijn weg,’ zei mijn vader altijd. ‘En we nemen alleen de konijnen die we nodig hebben.’ Daarom gingen goede mensen zoals wij alleen ’s nachts op jacht.

Dat mijn oma geen kik gaf terwijl ze brandde, was trouwens wel bewijs genoeg. Zij schreeuwde anders vaak hard genoeg als iemand haar pijn deed of haar tegensprak. Ik had nog nooit iemand zo hard horen schreeuwen als die ochtend toen ze een hele doos tonijn in blik op haar hoofd kreeg. Ze kon echt heel kwaad worden.

Het smeulde nog steeds een beetje toen we de volgende och-

tend bij haar gingen kijken. Of bij wat er van haar over was moet ik eigenlijk zeggen, want veel was er niet overgebleven. Ergens was ik ook een beetje verdrietig dat ze weg was, want af en toe was het gezellig geweest toen ze bij ons woonde. Haar pannenkoeken waren heerlijk.

Toen ik in de loop van de dag nog eens ging kijken, was er niets anders te zien dan donkere aarde en wat verschroeid gras. Mijn vader zei dat hij had opgeruimd en de resten had begraven. Hij heeft me nooit verteld waar.

Later heb ik me vaak afgevraagd of mijn vader echt het juiste had gedaan toen hij haar met het kussen had laten smoren. Maar hij beweerde van wel. Anders was het allemaal veel erger geworden.

Mijn oma zei ook niets toen het gebeurde. Ze spartelde alleen wat raar in het bed tot ze helemaal dood was – ongeveer hetzelfde als de vissen die op de bodem van onze jol lagen en stikten door de lucht. Dan sloegen we ze op hun kop, zodat ze niet hoefden te lijden. Het is immers niet de bedoeling dat iemand moet lijden.

Gelukkig was het die ochtend voor kerstavond in de kamer van mijn oma helemaal donker. Ze kon onmogelijk pijn hebben gehad in al die duisternis; zo dacht ik toen in elk geval. Het ging bovendien snel, want mijn vader duwde heel hard. Je wordt sterk van kerstbomen kappen, planken dragen, dingen slepen en meubels maken. Misschien had ik het ook wel kunnen doen, want hij zei altijd dat ik heel sterk was voor mijn leeftijd en dan ook nog voor een meisje.

Eigenlijk dacht ik nooit aan wat ik was. Ik denk dat ik was wat zij zagen. En af en toe zag ik iets wat zij niet zagen.

*

Wij woonden op 't Hoofd, dat zo'n klein eiland was boven het grote. Daar woonden alleen wij en wij redden onszelf.

't Hoofd zat aan het hoofdeiland vast met een smalle landtong die De Hals werd genoemd. Ik ben dus niet zo goed in tijd, maar mijn vader zei altijd dat je een klein halfuur stevig moest wandelen om van ons huis via De Hals naar het dichtstbijzijnde groepje huizen te komen en nog eens een kwartier als je naar de stad op het eiland moest. Ik vond Korsted gigantisch, maar mijn oma vertelde dat het een heel klein stadje was in vergelijking met de stad aan de overkant op de vaste wal. De gedachte aan zo veel mensen maakte me bang. Ik voelde me niet op mijn gemak bij andere mensen. Met hen wist je het nooit, zei mijn vader. Je moest je niet voor de gek laten houden als ze glimlachten.

Het goede aan de andere mensen op het hoofdeiland was dat ze alles bezaten wat wij nodig hadden, dus in zekere zin konden we onszelf niet redden zonder hen.

Omdat mijn vader niet meer zo graag 's nachts 't Hoofd verliet, was ik vooral degene die van alles voor ons haalde, maar op dat moment had hij mij ook allang geleerd hoe je dat deed.

In het begin gingen we samen op pad in de open vrachtwagen. Het was meestal midden in de nacht, als mensen het diepst slapen. We konden altijd een goed plekje vinden om de auto te verstoppen, en dan slopen we rond en vonden spullen in schuren, aanbouwen en soms ook in woonkamers en keukens en zo. Een keer waren we zelfs in de slaapkamer bij een mevrouw die zo stomdronken was dat we haar dekbed wel durfden mee te nemen. Achteraf heb ik vaak nagedacht wat ze moest hebben gedacht toen ze wakker werd en het dekbed was verdwenen. Mijn vader vertelde dat hij haar de dag erna op straat in Korsted had gezien. Ze had wat verward geleden,

maar dat was ook wel te begrijpen. Het dekbed was van ganzen-
dons, want ze had een erfenis gehad, zei hij. Misschien dacht
ze dat het uit zichzelf was weggevlogen?

Mijn moeder kreeg het ganzendonzen dekbed en ik kreeg
haar oude, dat was er een die mijn vader eerder dat jaar tegen
een uitstekende worstpers had geruild. Dat was van eenden-
dons. Een paar maanden later haalden we de worstpers terug
bij de kapper, want het was natuurlijk niet de bedoeling dat hij
die zou houden. De kapper en zijn vrouw sliepen op de tweede
verdieping en de keuken met de worstpers bevond zich op de
begane grond. Ze deden de keukendeur niet eens op slot, dus
het was zo makkelijk als wat. Op dat moment had ik ook het
idee dat de kapper eigenlijk wel wist dat we onze spullen kwa-
men halen – of zijn spullen, of van wie de spullen nu ook wa-
ren. Zijn vrouw stonk altijd vreselijk; je kon haar in de keuken
nog helemaal ruiken! Als ik de kapper was geweest, had ik lie-
ver gehad dat ze haar kwamen halen dan de worstpers. Mijn
vader zei dat het parfum was.

Mijn moeders eendendonzen dekbed stonk nog heel lang
naar de vrouw van de kapper, maar toen ik hem overnam, rook
het godzijdank grotendeels naar mijn moeder, bijna niet naar
parfum en helemaal niet naar eend. Het nieuwe ganzendonzen
dekbed van moeder rook daarentegen nogal naar alcohol. Zelf
dronk ze nooit iets sterkers dan koffie met room, en op het
laatst dronk ze alleen nog water uit de pomp; maar daar kom ik
later wel op terug.

Mijn vader was heel handig in het openkrijgen van deuren
en ramen. Dat had hij van zijn eigen vader geleerd, zei hij. Ik
heb mijn opa nooit ontmoet, maar ik weet dat hij Silas heette.
Mijn vader leerde mij vervolgens hoe je dat deed en ik oefende
thuis als een bezetene in de werkplaats op de deuren en ramen
die we hadden gevonden. Daar waren er heel veel van op de
stort aan de zuidkant van het eiland, en we namen zoveel mee

als we op de laadbak konden vervoeren. Ik begrijp niet waarom mensen zulke dingen weggooien. Je kunt ze toch repareren – en openen en dichtdoen en ermee spelen.

De huizen die nieuwe deuren hadden gekregen gingen we doorgaans uit de weg, want daar kon je moeilijk binnenkomen als mensen ze op slot deden. Gelukkig deden veel mensen op het eiland dat niet. Maar als we het huis niet binnen konden komen, hadden ze in de regel een schuur of een aanbouw en dan vonden we toch iets om mee te nemen. Een keer namen we een varken mee. We misten nog een varken en de boer had er echt heel veel en kon ze onmogelijk allemaal zelf opeten. Ik verbaasde me er destijds over dat hij helemaal geen geluid gaf, nog geen gil van de schrik toen mijn vader hem optilde. Maar misschien kwam het doordat hij zo goed voor dieren was. Alle dieren. Hij was ook heel goed in ze doodmaken zonder dat ze iets merkten. Dat was gewoon een andere manier om goed te zijn voor dieren, zei hij.

Toen het zover was dat ik alleen op pad moest, voelde ik me eerst niet helemaal gerust. Vooral omdat het tijdens de laatste tocht met mijn vader bijna fout was gegaan. We hadden een paar lange, verroeste ijzeren draagbalken gevonden langs de weg en hadden die op de laadbak weten te krijgen, maar toen we in een dorp de hoek omsloegen raakte een ervan een muur en maakte een hels kabaal. In een paar huizen ging het licht aan, maar mijn vader wist op het laatste moment een grindweg in te slaan waar we ons achter een heg konden verschuilen zodat niemand ons zag. De volgende dag sleepten we de ijzeren draagbalken naar de eerste verdieping, waar ze net in de gang pasten. Je moest natuurlijk uitkijken dat je er met je tenen niet tegenaan stootte.

Een andere keer werden we ook bijna betrapt, maar dat was mijn schuld. Ik stapte in de garage van de loodgieter op een

wieldop. Daarna hield ik me schuil in een hoek en hield mijn adem in, want ik hoorde dat de loodgieter de deur naar de garage opendeed. Als zijn kat er niet was geweest, die onmiddellijk op hem afsprong, had hij waarschijnlijk het licht aangedaan en mij gezien. In plaats daarvan snauwde hij tegen de kat. 'Verdorie, maak jij zo'n herrie? Vooruit, naar binnen.'

Toen ik de garage uitkwam, keek mijn vader heel ontdaan. Hij had aan de achterkant gestaan en had alles gehoord, en hij had geen idee dat er ook een kat was geweest.

Maar al snel begon ik bepaalde voordelen te ontdekken aan op pad gaan zonder mijn vader. Ik was kleiner en sneller en ik had geleerd me muisstil te bewegen. Ik liep of ik rende, want ik was nog niet groot genoeg om zelf te rijden en ik hield niet van fietsen. Ik kon ook beter in het donker zien dan mijn vader. 'Je moet net doen als de uil,' zei hij vaak, en dat deed ik dus, hoewel ik niet kon vliegen of mijn hoofd achterstevoren kon draaien. Ik oefende trouwens wel op beide, tot ik me realiseerde dat ik er nooit goed in zou worden. Carl probeerde het natuurlijk ook. Hem ging het wat beter af.

Mijn moeder zei niet zoveel. Ik denk eigenlijk niet dat ze er zo dol op was dat we 's nachts op pad gingen, maar ze was wel blij met de spullen die we meebrachten. Vooral met het spul uit de keuken van het hotel-restaurant.

*

Een van de eerste dingen die ik van mijn leven op 't Hoofd kan herinneren is de geur van hars: dat speciale gekriebel in je neus, het plakkerige gevoel in je handpalm en mijn vaders prettige stem die vertelde over het sap dat in een boomstam stroomde. Het was wonderbaarlijk sap, zei hij, want het kon beschermen tegen aanvallen, wonden genezen en kleine, dode dieren voor altijd en eeuwig conserveren. Ik herinner me dat ik

daarna een kleine, levende mier zag die tegen de schors omhoog kroop, om de kleverige, goudkleurige druppels heen liep en in een kier verdween, om even later een stukje hogerop weer tevoorschijn te komen. Omhoog, omhoog, omhoog.

Later fluisterde ik tegen vele bloedende bomen dat hun wonden wel zouden genezen, want de hars was hun genezer en beschermer. De bomen waren mijn vrienden.

En de mieren waren onze gezamenlijke vrienden. Zij waren er altijd, als kleine, kranige wezens die de weg wisten te vinden. Langs bomen omhoog, langs bomen omlaag, door het gras, over het erf, door de keuken, naar boven in de kast, naar beneden in de honing, door de kamer en terug naar de mierenhoop. Gewoonlijk eten met zich mee slepend of iets wat onbruikbaar leek – en af en toe een dood familielid.

Ik weet eigenlijk niet of anderen de bomen achter ons huis een echt bos zouden noemen, want hoeveel bomen heb je nodig voor iets een bos is? Maar voor Carl en mij was het een bos, een gigantisch bos. Nee, het was meer dan dat. Het was een oneindige wereld van geuren en geluiden en leven, die ergens heel ver weg samensmolt met een landschap vol zingende leeuweriken en heide en zandhaver, die in het zand verdween dat in het water verdween dat doorliep in een eindeloze zee.

Maar het duurde een poosje voor ik dat van de heide en de zee ontdekte. In het begin was er alleen de boom. Die ene, bloedende boom en de slimme mier die het kleverige goud ontweek dat hem had kunnen verstikken.

Later ontdekte ik ook de andere bomen: de sparren die hun waaiers naar de grond bogen alsof ze wilden horen wat die hun toefluisterde. Ze leken altijd zo treurig, de sparrenbomen, en hoewel sommige van hen ongelooflijk hoog waren gegroeid was het alsof ze zich vol verlangen uitstrekten naar de plek op de grond waaruit ze omhoog waren gekomen. Heel anders was het met de dennenbomen. Die waren compact en sterk, zoals

ze daar stonden met hun stekelige, uitstaande naalden en bolle dennenappels, en ik kreeg vaak het gevoel dat de aarde hen geen bal kon schelen. Ik weet zeker dat ze naar de lucht keken en misschien waren ze wel vrolijk weggevlogen als ze een manier hadden gevonden om uit de bosgrond op te stijgen. Ik kies ervoor te geloven dat ze toch terug zouden zijn gekomen. Ze hoorden er toch bij op 't Hoofd, net als ik.

Ik denk dat ik het meest hield van sparren, hoewel ik ook de gedachte aan vliegen mooi vond.

Dan waren er de ritselbomen. Zij verstopten zich tussen naaldbomen met hun ranke, grijzige stammen die eindigden in slingers van groene bladeren – kleine, gekartelde harten die klonken als muziek wanneer er een bries opstak. Ik hield zo van dat geluid dat ik onder een ritselboom kon gaan zitten om op de wind te wachten. Ik herinner me duidelijk hoe ik schrok toen de bladeren op een dag plotseling bij de eerste zucht van het najaar naar beneden vielen en zich op de grond om me heen verdeelden. Daar zat ik in een zee van verloren harten. Ik probeerde ze eerst weer aan de takken vast te zetten (de laagste takken, want ik was niet heel groot), maar mijn trillende inspanning zorgde er alleen maar voor dat meer bladeren hun greep loslieten. Ik begreep er niets van. Niet totdat ik mijn vader erbij riep en hij me alles vertelde.

Vanaf dat moment was het bos de veiligste plek op de wereld. Ik begreep dat alles terugkwam. Dat de kleuren elkaar aflosten: van lichtgroen tot donkergroen tot vlamrood tot goudbruin tot het zwartste zwart. Humus. Dat de grond iets te eten moest hebben, zodat hij nieuw leven het licht in kon duwen. Dat het donker het licht afloste, dat het donker afloste. Dat de harten weer uitgroeiden.

Tegenwoordig denk ik dat mijn vader daar het gelukkigst was. Midden in de natuur. Daar kon hij ademen. We hebben nooit zo veel lucht en zo veel daglicht gehad als destijds en

ik weet zeker dat hij net als ik de zon in zijn buik had als wij op onze rug op de bosbodem lagen en naar de vogels in de boomtoppen keken. Ik kende de zang van alle vogels nog voor mijn moeder mij het alfabetlied had geleerd. Maar toen ze mij dat had geleerd, stond ik erop dat we eindigden met de letter -y.

Ik wilde per se met een -y eindigen en niet met een -z. Want de -y was van eiland.

Af en toe vraag ik me af of al die lucht mijn vader later in leven hield. Plus al dat licht. Misschien kun je dat in jezelf bewaren voor later gebruik, net als je herinneringen in je hoofd kunt bewaren – en stapels knäckebröd en biscuits in de bijkeuken, en paraplu's en wieldoppen en oude grammofoons in de keuken, en slangklemmen en visnetten en blikken met eten in de badkamer, en rollen stof en ijzeren draagbalken en mest en benzineblikken en kranten en kleden in de gang, en machineonderdelen en springmatrassen en fietsen en poppenkasten en violen en kippenvoer in de woonkamer, en handdoeken en aquaria en naaimachines en kaarsen en stapels boeken en koekjes in de slaapkamer, en een opgezet elandhoofd in de kamer ernaast, en cassettebandjes en dekbedden en droogzakjes en aluminiumbakjes en zakken met zout en blikken verf en teiltjes en teddyberen en kinderen in een oude container?

Oké, ik hoor wel dat het nogal merkwaardig klinkt als ik het op deze manier vertel, maar zo was het. Wij waren niet helemaal zoals andere mensen, ontdekte ik in de loop van de tijd. Mijn moeder wist dat ook best. Nu ga ik de brieven lezen die ze voor mij in een dunne, groene map heeft bewaard. AAN LIV, staat erop.

Zo heet ik. Liv.

Ik wil ze niet allemaal in één keer lezen. Ik moet er niet aan denken dat ze opraken, dus ik lees er gewoon één per keer. Ik heb zeeën van tijd.

Mijn vader was helemaal niet als andere mensen.
Zijn naam was Jens.
Jens Haarder.

Beste Liv,

Ik leg dit papier boven aan in de map. Laat dit de inleiding zijn. De andere brieven kun je lezen in de volgorde die jij wilt. Er is waarschijnlijk geen volgorde.

Ik heb nooit de moed gehad je alles te vertellen wat ik graag wilde en toen mijn stem langzamerhand verdween, verloor ik die mogelijkheid. Maar ik kan schrijven en jij kunt lezen – daar heb ik voor gezorgd – en op zekere dag zul je misschien deze gedachten van mij lezen. Misschien. Ik weet niet of ik het moet hopen. Maar ik hoop dat je er oud genoeg voor zult zijn als je het doet.

Ik heb al een paar langere brieven aan je geschreven, maar er zitten ook een paar kortere brieven tussen, dat zijn eigenlijk slechts snelle aantekeningen, plotselinge ingevingen. Ik weet niet hoeveel brieven het uiteindelijk zullen worden. Of hoe het allemaal afloopt.

Ik verstop de map voor je vader, dat is waarschijnlijk het beste. Als ik hem tussen de rand van het bed en het matras stop en de deken eroverheen trek, is hij misschien niet te zien en op die manier is hij altijd heel dichtbij als ik je iets te vertellen heb.

Het is lastiger voor me geworden om hem te kunnen pakken. Ik ben zo zwaar en kan me bijna niet meer omdraaien. Ik heb nu ook overal pijn.

Vergeef het me als de inhoud van mijn brieven chaotisch lijkt. Maar jij weet hoe je in chaos moet navigeren, dus misschien begrijp jij alles wel. Misschien begrijp jij ook je vader.

Je moet weten dat ik van hem hou. Je moet ook weten dat hij me misschien op een dag vermoordt. Dat zou ik begrijpen, Liv. Maar zul jij het ook begrijpen?

Veel liefs,

je moeder.

ps Ik weet niet of ik ons leven een sprookje of een horrorverhaal moet noemen. Misschien is het een beetje van beide? Ik hoop dat je het sprookje erin kunt zien.

Jens Haarder

Er was een tijd dat Jens Haarder de knapste man op het eiland werd genoemd, maar in de loop van de jaren werd het moeilijk om daarvan de reden te ontdekken. Deels omdat zijn haar en zijn baard wild en woest groeiden, deels omdat het op een gegeven moment moeilijk werd hem überhaupt te zien – niet alleen achter zijn baard, maar achter alle spullen die zich rondom hem ophoopten. Niemand had gedacht dat het met Jens in zo'n gevaarlijk spektakel zou eindigen.

Op het eiland hadden ze hem altijd al gekend. Dat wil zeggen, ze wisten wie hij was. Hij viel op als hij in zijn stokoude open vrachtwagen door Korsted reed. Mensen van een zekere leeftijd, en dat wil zeggen de meesten op het eiland, wisten heel goed dat het precies dezelfde vrachtauto was waar zijn vader ooit in had rondgereden, in de regel met de laadbak vol pas gerestaureerde houten meubelen of te verkopen kerstbomen. En met Jens. Tussen alles in zat het knappe ventje gelukzalig mee te hobbelen zonder enige aanwijzing voor heibel of kwa-jongensstreken.

*

Het begon zo goed. Hij was een geliefd kind, net zo geliefd als zijn broer Mogens, en de twee jongens leefden een in vele opzichten bevoorrecht leven bij hun vader en moeder op 't Hoofd.

Ze waren elkaars beste vrienden, 't Hoofd was hun speelplaats, en toen vader hun gaandeweg leerde hem in zijn werkplaats te helpen, werd het ook hun werkplek.

Hun vader, Silas, kon veel, maar hij was in de eerste plaats een vakkundig meubelmaker. Hij maakte er een punt van zijn uiterste best te doen en hij beschouwde de boom als iets waardevols, een wonder der natuur, die hij met groot respect behandelde vanaf het moment dat die uit de grond omhoogschoot, of die nou zijn leven eindigde als brandhout, planken, meubels of gepensioneerde kerstboom. Of hem overleefde. De speciaal uitgekozen bomen werden prachtig gedecoreerde lijkisten en konden zo terugkeren naar de aarde van waaruit ze waren opgeschoten.

Beide zonen erfden hun vaders talent voor het ambacht, maar daarmee hield de overeenkomst tussen de jongens ook op.

Jens was de jongste zoon. De jongste, de donkerste en de knapste, dacht zijn moeder altijd als de jongens op het erf aan het spelen waren en zij hen vanuit de keuken gadesloeg. Mogens was daarentegen een in alle opzichten helderder geest en dat stelde haar gerust, want dan was er hoop voor het bedrijf als de jongens dat ooit een keer zouden overnemen. Else Haarder had zo veel vertrouwen in het zakeninstinct van haar oudste zoon dat ze er diep vanbinnen van overtuigd was dat Mogens het nog beter zou doen dan zijn vader.

Want Silas was dan wel een vermaard meubelmaker, maar wat financiële aangelegenheden betrof waren zijn vaardigheden beperkt. Er kwam geld binnen, maar dat leek eerder te gaan naar dingen die ze niet nodig hadden dan naar de aanschaf van benodigdheden die het eigenlijke doel van zijn bedrijf moesten zijn. Hij was een regelmatige klant bij de beide tweedehandszaken op het hoofdeiland en had bovendien de

zeldzame gave om precies die schuren te vinden waar iets in stond waar iemand graag van af wilde. Zo kwam Silas altijd met iets thuis waarvan hij blij was dat hij het had gevonden.

Het viel zelden in goede aarde bij zijn echtgenote, maar hij kon het niet laten. Hij was er dan ook volledig van overtuigd dat hij voor alles op een bepaald moment wel een toepassing zou vinden. Het ging erom dat je er oog voor had, zei hij. Voor de mogelijkheden! Zelfs in de armzaligste dingen kon een aanzienlijke waarde zitten. Had hij van twaalf oude hoefijzers soms geen prachtige kroonluchter gemaakt? Daar moest Else hem gelijk in geven. Hij was ongekend mooi en speciaal. Sindsdien had hij er een paar weten te verkopen aan een stel vakantiegangers op het zuidelijk deel van het hoofdeiland, en daarmee was er geld voor meer oude hoefijzers geweest.

Het talent van Silas voor houtbewerking beperkte zich niet alleen tot houtsnijwerk, timmeren en draaien; hij wist ook hoe hij voor het hout moest zorgen voordat het onder zijn schaaft terecht kwam. Hij ontfermde zich over alle bomen op 't Hoofd alsof hij hun biologische vader was. Wat zijn echte zonen betrof had hij enig geluk met het verdelen van zijn liefde tussen hen beiden: Jens hield van het bos met heel zijn hart en Mogens hield ervan met zijn verstand. Met andere woorden, Jens kreeg een brok in zijn keel als hij zag hoe een boom werd geveld, terwijl Mogens enthousiast de prijs berekende die hij waard was.

Silas Haarder hield van zijn beide zonen evenveel, natuurlijk. Maar misschien toch het meest van Jens.

Het idee om het bestaande stukje gemengd bos uit te breiden met een perceel kerstbomen was het meest visionaire idee dat Silas ooit had gehad en in elk geval het meest lucratieve. Nu waren er kerstbomen en kerstgroen voor de permanente eilandbewoners en de paar gasten die de kerst in hun vakantie-huisjes doorbrachten en daardoor was er geld voor allerlei fijne dingen bij het kerstdiner van het gezin Haarder. Maar wel alleen

als Else Haarder ervoor zorgde het geld te incasseren voordat het werd gebruikt voor allerlei onbruikbaars.

Ruimte was er genoeg voor de sparren, omdat het gezin het gehele Hoofd voor zichzelf had. Niemand anders leek er ogen-schijnlijk belangstelling voor te hebben zo afgezonderd te le-ven, ook niet in die tijd, toen bomen en bosjes zich nog niet ongebreideld hadden verspreid en de open stukken verstikten waar de dieren graasden. Daarentegen kwam men graag naar 't Hoofd om iets te laten repareren of gewoon voor een praatje, ook al was het een behoorlijk lange wandeling of autorit over de smalle landtong. Silas was geliefd bij de andere bewoners op het eiland. Ze stelden zijn vakmanschap op prijs en amuseer-den zich tegelijkertijd over zijn kleine eigenaardigheden. Het was bijvoorbeeld bij iedereen bekend dat hij tegen zijn bomen praatte, en dat zijn kerstbomen zo populair waren kwam niet in de laatste plaats doordat de mensen er gek op waren hem af-scheid te horen nemen van een boom, voor hij die aan een klant overhandigde. Vervolgens wreef hij dan meestal in de decemberkou zijn handen tegen elkaar en zag er wat verdrietig uit, terwijl zijn vrouw de betaling in ontvangst nam.

Een heel alledaagse man was Silas niet, maar aan zijn goedheid twijfelde niemand en de doodskisten die hij maakte waren zo mooi dat het als een voorrecht werd beschouwd om er in eentje te worden begraven.

Behalve Silas Haarder en zijn jongste zoon wist niemand dat de kisten werden uitgeprobeerd voor ze aan de juiste persoon werden overgedragen. De nacht nadat een kist klaar was, slo-pen de twee naar de werkplaats, terwijl Else Haarder en Mo-gens in diepe slaap waren. Dan gingen ze samen in de kist lig-gen, Silas onderin met Jens op zijn buik, omhuld door het donker en de geur van vers hout.

Jens kon zich bijna niets fijners en veiligers voorstellen dan

dat. Zelfs vele jaren later, toen de ogenblikken in de doodskisten in vage jeugdherinneringen waren opgelost, droeg hij nog steeds dat gevoel met zich mee. Het donker was een vertrouwde vriend. Een liefdevolle omhelzing.

Ze keuvelden altijd wat over de fietsenmaker of de bakker of wie er nu ook net was overleden en er weldra in zou liggen. Silas kende de meeste mensen op het hoofdeiland, en anders kende hij wel iemand die hen kende. Niet dat hij roddelde. Hij vertelde altijd alleen maar mooie dingen over de doden. Dingen als dat de bakker altijd goed voor zijn ratten had gezorgd of dat de postbode zo veel liefde voor zijn echtgenote had gehad dat hij genoodzaakt was zijn genegenheid over maar liefst drie andere vrouwen op het zuidelijk deel van het hoofdeiland te verdelen.

Silas vertrouwde zijn jongste zoon ook toe dat de burgemeester in Korsted in de loop der jaren overal op zijn boerderij spullen had verstoppt die je best mocht meenemen, maar alleen als je muisstil en onzichtbaar was en na afloop niets tegen iemand zei, ook niet tegen de burgemeester zelf. Het was een vrolijk spelletje dat de burgemeester met slechts een paar ingewijden speelde. Na zijn dood waren er anderen die met het spelletje doorgingen, maar het was heel erg geheim en Jens mocht het absoluut niet aan Mogens of aan iemand anders doorvertellen. En al helemaal niet aan zijn moeder, die niet van dit soort spelletjes hield.

Wat in de kist werd gezegd, bleef in de kist. Dat was de afspraak.

Daar stond tegenover dat niet alles wat in de kist werd gelegd ook in de kist bleef. Tijdens de nacht waarin ze een kist voor de bakker moesten uitproberen, kreeg Jens een plotselinge ingeving voordat hij bij zijn vader in de kist klom. Hij draaide zich om en begon in een krat achter de draaibank te rommelen.

‘Wat doe je, Jens?’ klonk het vanuit de kist.

‘Ik heb zijn deegroller meegenomen,’ fluisterde Jens trots toen hij terugkwam. ‘Denk je niet dat de bakker blij zal zijn dat die meekomt in de kist, ook al is het handvat kapot?’

Er klonk een korte klap toen het ene uiteinde van de deegroller de bodem raakte. Het duurde even voordat Silas antwoord gaf.

‘Tja, daar ben ik eigenlijk niet zo zeker van. Ik heb hem immers al een poosje, Jens. Ik ben erg gesteld geraakt op die deegroller – waarom denk je anders dat ik hem heb? Er is geen enkele reden om een prima voorwerp te begraven dat nog steeds bruikbaar is. Daarbij kan hij ons helpen aan de oude bakker te denken. Nee, het is beter dat hij bij ons blijft. De bakker heeft hem niet nodig daar waar hij naartoe gaat.’

‘In de kist bedoel je?’ fluisterde Jens.

‘Ik zat meer te denken aan daarna.’

‘Daarna? Waar gaat hij daarna dan naartoe?’

‘Nou, dat hangt er een beetje van af hoe goed hij is geweest.’

‘In brood bakken en zo?’

‘Nee, dat niet. Maar hoe goed en netjes hij tijdens zijn leven is geweest tegenover andere mensen.’

‘Hij heeft een keer een slagroomsput achter me aan gegooit.’

‘Echt waar?’

‘Ja, omdat ik bleef staan om aan het deurkozijn van de bakkerij te voelen. Het was het deurkozijn dat jij dit voorjaar voor hem had gemaakt.’

‘Heb je de slagroomsput toen meegenomen?’

‘Ja.’

‘Goed zo.’

‘Maar waar gaat hij dan heen? Als hij een slagroomsput achter mij aan heeft gegooit?’

‘Dat is moeilijk te zeggen, dat bepaalt de natuur. Maar als

zijn lichaam in de kist verrot, verlaat zijn ziel dat en wordt die iets anders. Dat wat hij nou eenmaal verdient te worden.'

'Wat zou dat dan zijn? Een vlinder? Een grassprietje? Een paardenkar?' vroeg Jens. 'Een mestvarken?' Hij zag de bakker wel als mestvarken voor zich.

'Tja, wie weet.'

'Kan hij weer bakker worden?'

'Ik mag hopen van niet.'

'Maar blijft hij op het eiland?'

'Dat valt niet te zeggen.'

Jens dacht lang na over wat er die nacht in de doods-kist was gezegd. Hij vond het geruststellend om te weten dat het niet allemaal was afgelopen als je doodging. Aan de andere kant vond hij het vervelend dat hij geen idee had wat hij daarna werd. Welbeschouwd zou hij dan liever door blijven leven als zichzelf. Hij kon zich bijvoorbeeld helemaal niet voorstellen om een mug te worden. Dan liever een mier, die in elk geval niet rondvloog en mensen stak; of een boom die een mooie doods-kist kon worden waarin iemand op zekere dag in kon liggen kletsen.

Hij dacht veel na over de dood, maar er was één ding in het bijzonder waarvan hij wilde dat hij er nooit aan had moeten denken: dat hij niet de enige was die dood zou gaan. Zijn moeder en Mogens zouden ook doodgaan. En zijn vader. En ongeacht wat ze daarna dan werden, ze zouden niet langer zijn moeder en Mogens en zijn vader zijn. Hij had een paar dagen pijn in zijn buik van die gedachte en hij vroeg zich af of het dan niet beter was om vóór hen dood te gaan zodat je hen niet hoeft te missen? Maar zouden ze jou dan niet missen en verdrietig zijn? En wat als je na je dood een boom of een paard of een vogelverschrikker werd, zouden ze dat dan eigenlijk wel merken? Kon je je iets ergers voorstellen dan een vogelver-

schrikker zijn die niet werd herkend, maar slechts wat hing en vogels wegjoeg? Kon je eigenlijk een deegroller worden? En wat gebeurde er dan als je kapot ging?

De gedachten krioelden in zijn hoofd en hij kreeg vreselijke nachtmerries over dat hij naar de vuilnisbelt werd gereden. Hij was een keer met zijn opa naar de vuilnisbelt op het zuidelijke deel van het eiland geweest, met een heleboel spullen die zijn moeder niet meer wilde houden omdat ze kapot waren gegaan. Toen ze thuiskwamen, was Silas teruggekomen uit het bos. Dat was de eerste keer dat de jongens hun vader woedend hadden gezien! Hij liep helemaal rood aan dat ze zonder zijn toestemming met de spullen waren vertrokken. Het kostte hun moeder bijna de hele middag om haar man weer te kalmeren. Maar toen zaten de twee dan ook hand in hand samen op de bank, terwijl de jongens opgelucht met een bal aan het spelen waren.

Een tijdje later overleed hun opa. Mogens en Jens dachten eerst dat ze er verdrietig over moesten zijn, maar ze kregen te horen dat het niet echt verdrietig was omdat hun opa een oude man was die eigenlijk wel klaar was met opa zijn en ook wel dood wilde gaan. Ze kenden hem ook niet heel goed, want hij woonde helemaal in Sønderby op het zuidelijke gedeelte van het eiland en kwam maar zelden op 't Hoofd en zei ook amper iets als hij er was. Dus het was niet zo dat het een gemis was. Toch moest Jens er onwillekeurig aan denken wat zijn opa had gehoopt te worden. En of hij dat ook was geworden.

Tijdens de nacht dat de kist voor opa klaar was kon Jens eindelijk zijn gedachten uitspreken. Hij lag heel behaaglijk op de zachte buik van zijn vader met zijn grote, warme handen op zijn borstkas. Zo nu en dan voelde hij de baard van Silas op zijn voorhoofd en hoewel het een klein beetje schuurde, voelde het prettig. Ze haalden synchroon adem.

‘Wat denk jij dat opa wordt?’

‘Hij was een vriendelijke man. Ik denk dat hij iets goeds wordt.’

‘Dus geen mug?’

‘Nee, dat kan ik me eigenlijk niet voorstellen.’

‘Een boom?’

‘Ja, waarschijnlijk eerder een boom. Een mooie, grote spar.’

‘Dan moeten we oppassen dat we hem niet kappen!’

Jens voelde aan de baard dat zijn vader glimlachte.

‘Je mag best een boom omkappen als je het leven dat hij heeft gehad waardeert. Wat je opa betreft nam hij misschien niet altijd de juiste beslissingen, maar hij was een goed, liefdevol mens die geen kat kwaad zou doen. Daar moeten we ons hem om herinneren.’

Jens was een paar keer bij zijn opa in Sønderby geweest. Hij had geen idee dat hij katten had. Alleen dat hij een hondje had dat hem overal volgde en op commando kon doodliggen. Dat ging uitstekend, totdat hij op een dag niet meer overeind kwam. Sindsdien werd hij de gehoorzaamste hond op het eiland genoemd en zei opa geen woord meer. Toen ging hij zelf ook dood.

‘Hij zou zijn hond toch ook geen kwaad doen? Met opzet?’ vroeg Jens ongerust.

‘Jij bent ook een goed mens, Jens. Nee, je opa deed niemand kwaad. En nu heb je zijn pet gekregen. Die kun je best gebruiken, ook al is hij wat te groot voor je. Dat is toch een mooie manier om aan hem te denken, vind je niet?’

Jens knikte in het donker.

‘Word ik op een dag ook vader van iemand?’ vroeg hij plotseling.

‘Ja, dat denk ik wel.’

‘Als ik een zoon krijg, noem ik hem Carl.’

‘Carl? Waarom Carl?’

‘De dichter met wie ik op de vuilnisbelt gesproken heb, zegt

dat hij Carl heet en meer dan honderd jaar oud is. Hij verwacht dat hij tweehonderd wordt.'

'Zegt hij dat echt?' zei Silas hoestend.

'Ja, en als je de jaarringen in zijn gezicht telt, lijkt het ook wel te kloppen. Het zijn er namelijk heel veel.'

'Kijk aan, dat zal ik de volgende keer als ik hem zie eens doen. Als ik tijd heb.'

'Maar als ik een dochter krijg noem ik haar Liv, net als die pasgeboren baby die we gisteren hebben gezien.'

'Dat is een mooie naam,' zei Silas glimlachend.

'Ja.'

Ze lagen een tijdje te luisteren naar het geruis van het bos dat het raam via een kier naar binnen liet. Samen met het geluid volgde een geur van dennen en vochtig mos die zich vermengde met de geur van de houten kist. Weldra zou de kamperfoelie volgen.

Toen kwam Silas in beweging.

'Goed, zullen we zeggen dat de kist nu klaar is voor opa? Laten we maar naar bed gaan. Kijk uit dat je je broer niet wakker maakt als je naar binnen gaat.'

'Dat heb ik nog nooit gedaan, hoor.'

'Nee, je hebt gelijk. Mogens slaapt ook altijd als een blok.'

Die nacht sliep Jens helemaal niet. Hij dacht na. Misschien waren blokken in werkelijkheid wel slapende mensen die te moe waren om iets anders te worden?

De begrafenis verliep uitstekend, vertelde Else Haarder toen ze uit de kerk van Korsted thuiskwam. Mogens en Jens waren samen met hun vader thuisgebleven op 't Hoofd. Silas hield veel van doodskisten, maar hij hield niet van begrafenissen en hield er helemaal niet van dat de jongens weg moesten. Het was al genoeg dat ze nu en dan naar school moesten in plaats van hem in de werkplaats, in het bos en met de dieren te hel-

pen. Er was volop werk voor de twee te doen. Silas had trouwens niet al te veel vertrouwen in de kennis die ze op school opdeden. Soms begreep hij geen woord van waar Mogens het over had. Vierkantswortels?

Daarentegen was hij maar wat trots om te zien dat beide zoons groot talent voor het vak van meubelmaker hadden. Mogens vermoedelijk het meest. Maar Jens had dat bijzondere dat Silas niet onder woorden kon brengen en waar hij toch zoveel van hield. De eerste doodskistinwijding was haast bij toeval ontstaan. Hij wilde de knaap slechts de vreugde laten beleven van zich laten omsluiten door het hout en het handwerk dat hij op zekere dag zelf tot in perfectie zou beheersen. Hem de lijnen, de afmetingen laten voelen, de geur van het hout laten opsnuiven. Hem vertellen hoe de boom nog steeds leefde en rondom de overledene nog steeds werkte. Daar zou de schoolmeester amper belangstelling voor hebben!

Het was niet zijn bedoeling geweest dat hun doodskistinwijdingen zouden doorgaan, maar daar in het diepste geheim te liggen, zijn jongste zoon vasthoudend en luisterend naar zijn gedachten, vertrouwelijke mededelingen en vragen, gaf Silas' leven een doel dat het daarvoor niet had gehad.

Silas was niet geïnteresseerd in wat anderen ervan vonden. Hij vroeg zich niet eens af of het in de ogen van anderen misschien wel een beetje bizar zou kunnen overkomen. Hij was er alleen in geïnteresseerd dat deze plek – hun veilige, vertrouwelijke privéplek – zo lang mogelijk moest blijven bestaan.

Jens lette heel goed op dat hij niets tegen zijn oudere broer zei over alle belangrijke dingen die hij in de doodskist te weten was gekomen. Maar een enkele vraag drong zich op.

‘Mogens, wat wil jij het liefst worden?’

‘Als ik groot ben? Uitvinder, zeker weten!’

‘Ja, maar wat dan als je doodgaat. Wat wil je dan worden?’

Mogens staarde hem een kort ogenblik aan.

‘Ja, maar dat gebeurt niet. Ik ga niet dood. Ik wil iets uitvinden dat mij in leven houdt, en dan verdien ik er zo veel geld mee dat ik ervan kan leven. Maar dat mag je tegen niemand zeggen. Ik zal jou ook wel in leven houden.’

Daarmee had Jens nog veel meer om over na te denken en wat hij tegen niemand mocht zeggen.

*

Op een nacht in de herfst lagen Jens en Mogens wakker op hun kamer en luisterden naar de wind die aan de dakpannen rukte en dingen omverblies. Het was een aanhoudende, krachtige noordenwind die nu zijn hoogtepunt bereikte in een razende storm. Bij de stal kraakte de duodeur in zijn hengsels en een plotselinge windstoot liet hem met een knal openvliegen, waarna een bijzondere kakofonie van gehinnik, geloei en geblaat volgde. Er waren meer geluiden. Iets wat van het dak viel. De weerhaan? Iets wat over het grind rolde en iets anders ramde. Mogens gokte dat het een van de tonnen was die tegen de pomp was gesmakt en daarna probeerde hij Jens ermee gerust te stellen dat het veel erger zou zijn geweest als het een ooster- of westerstorm was geweest. Als de wind zoals tijdens deze nacht uit het noorden kwam, ving het bos de zwaarste klap op. De bomen stonden bovendien zo ver weg dat ze het huis niet zouden raken als ze omvielen, dus Jens hoefde zich nergens zorgen over te maken.

Maar Jens was niet gerustgesteld. Integendeel, hij werd doodsbang bij de gedachte aan de arme bomen die het huis met hun leven probeerden te beschermen. Een hard, scheurend geluid gevolgd door een doffe klap uit het bos snoerde zijn keel dicht. Hij drukte zich stevig tegen Mogens aan, die zijn jongere broertje in een liefdevolle omhelzing vasthield terwijl hij drif-

tig fantaseerde over de uitvinding van een effectieve stormbescherming aan de zuidkant en het uitbreiden van de werkplaats aan de westkant.

De volgende ochtend liepen ze om het huis en de bijgebouwen heen en inspecteerden samen met hun vader de schade. Met de gebouwen was niets ernstigs gebeurd, maar er lagen overal spullen en het kostte hen enige tijd om ze bij elkaar te rapen en ze in stapels tegen de muren te leggen zo ongeveer als ze hadden gelegen. De dieren waren allang weer gekalmeerd en stonden in hun bescheiden onderkomens bedaard te kauwen.

Later gingen ze het bos in om te kijken wat er door de verwoestende wind was geveld. Ze liepen eerst door het gedeelte van het bos met de kerstbomen, dat zich verbazingwekkend goed had gehouden, vervolgens via de kronkelende paadjes in het gemengde bos waar een stuk of wat sparren als gevallen soldaten in de mist lagen. Een paar bomen hadden grote delen van de bosbodem losgescheurd waardoor het leek op een dik schild van aarde en wortels die uit een diep gat omhoogkwamen. Jens liep voorzichtig naar een van de gaten toe en staarde in de onderwereld die zich voor hem openbaarde: wortels in verschillende diktes en lengtes staken uit de verticale grond en wezen alle kanten op, als ontblote vangarmen, sommige bruut doormidden gescheurd, andere in dunne, dorstige punten uit elkaar getrokken. Onderaan hielden de meest halsstarrige wortels zich nog vast aan de ondergrond en bovenaan hing een mostapijt over de rand, als een waterval die onderweg naar beneden spijt had gekregen. Hier was niets van de gebruikelijke, natuurlijke orde en stille harmonie van de bosbodem overgebleven, maar ook deze onbekende chaos zoog Jens met een huiverend genot in zich op.

Weldra voelde hij een paar bekende handen op zijn schouders.

‘Dat daar laten we maar zo liggen,’ fluisterde Silas boven hem. ‘Er komt vast een vos om daar zijn hol in te graven. Het was ook een oude boom. Ik denk dat ze dood wilde.’

Jens knikte. Mogens nam de maten van de boom op.

De jongens volgden hun vader op het smalle bospad dat zich tussen de sparren en de dennen en de eiken en de berken en de ratelpopulieren door slingerde, en telkens als Silas zich bukte voor een tak, bukte Jens zich ook, ook al duurde het nog wel een paar jaar voor hij het risico zou lopen die te raken. Zijn buik kriebelde toen ze de hoogste sparren passeerden en doorliepen naar het noorden. De jongens hadden strenge instructies gekregen om als ze alleen in het bos waren nooit verder te gaan dan naar de hoge sparren en Jens had het nooit aangedurfd dat verbod te trotseren. Hij staarde geschrokken, maar betoverd naar het bos met de kromgegroeide dennenbomen dat de sparren afloste. Het was alsof ze hun takken naar hem uitstrekten en hij kon er niet achter komen of dat was om hem te omhelzen of om hem te wurgen. Blijkbaar voelde Silas de ongerustheid van zijn jongste zoon, want hij bleef een ogenblik staan en legde een hand op een lange, gekromde tak die half over het pad stak.

‘Kijk eens, Jens. Hier hebben we een trollenboom. Dat zijn heel vriendelijke bomen die graag gedag komen zeggen.’

Jens knikte blij, legde ook een hand op de knobbelige tak en begroette de stam beleefd.

Het pad maakte een bocht en plotseling was er meer ruimte tussen de bomen. De witte nevel, die de hele dag over het bos had gelegen, was langzaam naar het zuiden getrokken. Op dit moment liet deze de trollenbomen helemaal los en liet het landschap over aan de middagzon die over de bosbodem scheen en een gekrioel aan leven: glimmende kevers die zich een weg baanden over dampende graspollen, insecten die dansten in de

lucht tussen de stammen, het onophoudelijke geritsel van een spitsmuis tussen de grassprietten. Een konijn schoot opeens langs hen heen alsof hij de mist wilde inhalen, en in een trillend web van zilverdraden snelde een spin op zijn buit af zonder zich ook maar enigszins bezwaard te voelen door het kruis dat hij op zijn rug droeg.

Jens hield zijn adem in toen ze de laatste bomen passeerden en op het open terrein kwamen dat het bos van de zee scheidde. Dit was de meent. De mysterieuze, grote meent die hij alleen kende uit de beschrijvingen van zijn vader, van zijn oudere broer en uit zijn eigen nachtelijke dromen.

Silas zei: ‘Moet je de heide eens zien, hoe die bloeit, en ruik dan eens...’

Ze hoorden hem diep door zijn neus inademen. Jens deed hetzelfde, terwijl hij naar de paarse deken keek die zich voor hen uitstreckte. De geur was nieuw en betoverend: de zoute, frisse zeelucht werd gekruid door de heide en het stugge gras. Jens had het idee dat dit de vredigste plek op de wereld moest zijn. Hier wilde hij graag in het diepste geheim met zijn vader liggen kletsen.

‘Kijk die daar eens... dat is duivelsbeet.’ Silas wees naar een paar ronde, blauwe bloemen die op hoge stengels tussen heide en gras balanceerden.

‘Duijelsbeet?’

Jens had alleen gehoord van een duivelschap die volgens de domineesvrouw bij de postmeester thuis aanwezig was. Afgaande op haar intonatie was dat niet heel fraai, en Jens hoopte dat die snel bij hen in de werkplaats werd gebracht ter reparatie zodat hij hem eindelijk eens kon zien.

‘Ja, en deze zomer zal ik jullie de andere bloemen die hier groeien laten zien. Er is er een die heksenkruid heet...’

Dat was weer iets heel nieuws. Volgens Mogens konden vrou-

wen heksen zijn, maar Jens wist nog steeds niet goed wat een vrouw een heks maakte. Misschien als ze die bloemen at.

‘En onzelievevrouwebedstro...’

Jens keek zijn vader verbluft aan. ‘Slaapt zij hier?’

Hij had op school wel over Onze-Lieve-Vrouwe gehoord en wist dat ze een ezel had en met een timmerman was getrouwd! Meer kon hij zich niet herinneren, maar dat was ook voldoende om grote sympathie voor haar te voelen.

Silas glimlachte. ‘Niet dat ik weet, maar als ze het zou uitproberen, ligt ze in elk geval zacht.’ Hij knipoogde naar Jens, die dacht dat zijn vader iets in zijn oog had gekregen.

Mogens luisterde niet. Hij stond ongeduldig te trippelen om naar de zee te gaan, en zijn getrippel veranderde in fanatiek gestamp, toen hun werd gevraagd de adders weg te jagen die zich in de heide konden ophouden. Jens bleef tussen zijn vader en zijn broer lopen. Adders waren naast muggen de enige dieren waar hij niets van moest hebben.

‘Kom Jens, kom!’ riep Mogens enthousiast en hij rende het strand op naar de plek waar het water het laatst een lijn in het zand had getrokken. Hij viel in zijn korte broek op zijn knieën en wachtte. Een ogenblik later keerde het water terug en stroomde zachtjes onder zijn handen, knieën en de punten van zijn schoenen door, waardoor hij een beetje naar beneden zakte en een beetje natter werd dan hij had verwacht. Mogens grijnsde gelukkig.

Jens bleef in de zandhaver staan, die zijn benen boven de lange kousen als naaldenprikjes raakte. Maar hij voelde het nauwelijks. Hij stond te staren naar zijn grote broer en de zee.

Als de zee over het strand kroop, leek het een dunne, glanzende tong. Maar de tong had niets woests. Hij likte voorzichtig aan Mogens’ knieën, zoals een aanhalige kat zou doen. Jens vond het een vriendelijke zee. Hij had om een of andere reden altijd

gedacht dat de zee hier angstaanjagend zou zijn. Nu voelde hij zich in één klap veilig bij alles wat in het noorden lag.

Hij had wel eens in de laadbak van de vrachtauto gezeten en de zee als een blauw oppervlak aan beide kanten van De Hals gezien als ze over de smalle grindweg naar het hoofdeiland hobbelden. En hij had hem ook gezien tussen de heuvels als ze in de buurt van Korsted kwamen of met gerepareerde meubels naar de bewoners van het eiland reden. Hij was er altijd, als een omringende kleur en een geluid in de verte. Maar hij had hem nooit aangeraakt. Hij had nog nooit zijn schoenen en sokken uitgetrokken om erin te stappen en te voelen hoe het zachtjes langs zijn enkels bruiste en hij zich met een lichte zucht in het zand onder zijn voeten terugtrok. En hij had zich nog nooit voorovergebogen en hem tussen zijn vingers door voelen stromen – koud, zacht, mysterieus.

Tot dit moment.

Terwijl de jongens aan de waterkant speelden, zagen ze hun vader geconcentreerd staren in een sliert zeewier met kleine steentjes, die als een onregelmatig stuk kant langs het schuin lopende deel van het strand lag waar het water en het zand elkaar liefkoosden. Silas had zijn handen op zijn rug en boog licht voorover, terwijl hij langzaam doorstapte. Zo nu en dan stond hij stil en zocht tussen de stenen, voor hij in hetzelfde langzame tempo verder wandelde.

‘Misschien zoekt hij goud?’ fluisterde Mogens.

Misschien zoekt hij opa? dacht Jens.

Silas zocht naar barnsteen en vond wat hij zocht. Hij vond zelfs meer dan dat. De jongens staarden nieuwsgierig naar de kleine geelbruine klomp die hij hun toonde. Hij legde uit hoe je wist dat het barnsteen was en niet een gewone steen, en liet hen er voorzichtig in bijten.

‘Is het iets waard? Zoals goud?’ vroeg Mogens.

‘Grote stukken barnsteen kunnen best wat waard zijn; het wordt in sieraden gebruikt. Maar nee, het is niet waardevol op dezelfde manier als goud dat is.’

‘Maar wat is het dan? Waar komt het vandaan?’ vroeg Jens.

Silas glimlachte. ‘Dat zal ik jullie zo meteen laten zien, maar eerst moeten jullie dit hier zien.’ Hij stak zijn hand in zijn zak en haalde nog een gouden klomp tevoorschijn. Deze was wat groter.

‘In zekere zin is hij toch meer waard dan goud, want kijk eens wat erin verstopt zit.’

‘Het lijkt wel... een mier?’ fluisterde Jens.

‘Het is een mier. Het speciale is dat deze mier heel, heel oud is. Er is barnsteen gevonden met dieren die miljoenen jaren oud waren.’

‘Ook grote dieren?’

‘Nee, toch voornamelijk kleine dieren. Maar stel je eens voor dat barnsteen ze zo kan bewaren. Is het niet fantastisch?’

De jongens knikten synchroon zonder hun blik van de mier te halen. Plotseling staarde Jens met grote ogen naar zijn vader.

‘Maar mensen dan? Kleine mensen... kinderen? Hebben ze ook stokoude kinderen in zo’n klomp gevonden?’

Silas schudde zijn hoofd en negeerde het gegniffel van Mogens. ‘Nee, dat heb ik nog nooit gehoord.’ Toen krabde hij in zijn baard, zoals hij altijd deed als hem iets interessants te binnen schoot. ‘En toch...’

Mogens zweeg onmiddellijk.

‘Lang geleden...’ begon Silas. ‘Nee, kom even mee. Het is beter dat ik het jullie laat zien.’

Silas zei niks, maar leidde zijn zoons over de heide terug naar het bos. Het was wat kouder geworden, maar de zon hing nog steeds aan de hemel in het westen en perste lange stralen door de hoge sparrenbomen.

‘We moeten een gewonde boom zoeken,’ zei hij uiteindelijk en hij verliet het pad om tussen een paar dennen door te stappen. ‘Probeer een boom te vinden die een beschadiging in de bast heeft.’

Mogens vond er na een paar seconden eentje. ‘Hier!’ riep hij zo hard dat je zou denken dat hij goud had ontdekt.

Mogens had geen betere boom kunnen vinden, en Silas Haarder wist heel goed dat precies daar een den stond met een wond op kinderhoogte. Hij kende al zijn bomen.

‘Goed gedaan. Kijk er eens goed naar. Zien jullie die goudkleurige druppels? Dat is een soort sap dat binnen in de boom stroomt. Als de bast beschadigd raakt, loopt het sap in de wond en wordt het dik. Het helpt mee om de boom te genezen en om schadelijke dieren op afstand te houden. Raak het eens aan... het plakt... en ruik dan daarna eens aan je vingers.’

‘Het ruikt vies,’ zei Mogens.

‘Ik vind het lekker ruiken,’ zei Jens.

‘Jij vindt het lekker ruiken,’ zei Silas vriendelijk. Toen haalde hij het stuk barnsteen met de mier erin uit zijn zak. ‘Wat jullie op de boom zien heet hars. En de kleine klomp barnsteen is oeroude hars van een oeroude boom.’

‘...waarin een oeroude mier is gevangen?’

‘Precies.’

‘Maar die kinderen dan?’ vroeg Jens die de zin die hun vader aan het water was begonnen niet was vergeten.

‘Ja, het schoot me te binnen dat de oude Egyptenaren – dat wil zeggen bepaalde mensen die heel lang geleden leefden – hars gebruikten als ze hun overledenen balsemden.’

De jongens keken hem niet-begrijpend aan.

‘Weten jullie, de Egyptenaren dachten dat de ziel in het lichaam van de overledene doorleefde, als je het lichaam behandelde op een manier zodat het niet verging. Voor dat doel gebruikten ze hars.’

‘Maar wil dat dan zeggen dat het niet verrotte?’ Jens had nieuwsgierig de ontbinding gevolgd van een dood vossenjong dat onderaan aan De Hals langs de kant van de weg had gelegen. Het was na verloop van tijd heel donker en plat geworden. En het zat vol vliegen.

‘Ja, hoe konden ze dat voorkomen?’ vroeg Mogens. ‘Wat deden ze dan precies?’

Silas lachte en zei: ‘Ja, nu wordt het een beetje technisch, maar *all right*... eerst haalden ze alle inwendige organen uit het lichaam, longen en lever en darmen en zo, net als jullie mij hebben zien doen als ik een dier schoonmaak.’

De jongens knikten enthousiast.

‘Maar ze lieten het hart zitten; dat moest de overledene meenemen. Vervolgens maakten ze het lichaam grondig schoon en daarna lieten ze het drogen door het in een zoutbad te leggen. Zout trekt al het vocht eruit en er mag helemaal geen enkele vloeistof in zo’n lichaam overblijven. Vocht zorgt ervoor dat een lichaam begint te rotten. Daarna smeerden ze de overledene in met vloeibare hars en verschillende oliën en wikkelden hem in windsels. Ook het gezicht en de tenen.’ Silas kon niet anders dan zich vrolijk maken over het feit dat wat hij hun nu leerde iets was dat ze nooit op school zouden leren.

‘Windsels?’ zei Jens terwijl hij het woord proefde.

‘Ja, stroken dunne stof... net als die ik om jouw arm bond toen jij je had bezeerd. Ze schilderden ook een portret van de overledene, dat ze vastmaakten op de plek waar het gezicht onder de stof verstopt zat.’

‘Maar wat deden ze na afloop dan met hem?’ vroeg Mogens die zijn voorhoofd had gefronst en probeerde het proces tot in de details te begrijpen.

‘Ze legden de persoon in een soort doodskest, die ze op een droge plek neerzetten om hem zo goed mogelijk te bewaren.

En het werkte! Ze hebben gebalsemde lichamen gevonden die duizenden jaren oud zijn.'

'Ook kinderen?'

'Ja, ik weet bijna zeker dat ze ook gebalsemde kinderen hebben gevonden.'

Mogens keek naar het kleine beetje hars dat de boom voor hen had geproduceerd. 'Maar hoe krijg je er zoveel van?' vroeg hij terwijl hij zich bij gebrek aan een baard op zijn kin krabde.

'Je kunt het op een bepaalde manier uit de boom tappen, zodat je er heel veel van krijgt. Dat kan ik jullie misschien een andere keer laten zien. Nu gaan we naar huis! Jullie moeder heeft waarschijnlijk het eten al bijna klaar.'

'Wát heeft hij jullie verteld?'

Jens had zijn moeder zelden met zulke grote, wilde ogen gezien als toen hij over de belevenissen van die dag vertelde. Zijn vader en Mogens waren bij de dieren, en hij hielp zijn moeder de tafel te dekken. Ze leek niet erg blij met die eeuwenoude kinderen in hars.

Sinds die maaltijd was hij heel waakzaam dat alles wat in het bos werd gezegd in het bos bleef.